

Rasas lāse plaukstā

Stikla mākslinieks — samērā jauna profesija, pastāv tikai kopš pagājušā gadsimta. Viņam atšķirībā, teiksim, no keramiķa vai tēlnieka nav lemta tā laime palikt divatā ar saviem mākslas izteiksmes līdzekļiem. Viņa daļa — ideja un tās īstenošanas paņēmieni, kas, bez šaubām, ir visa pamats. Darba gala iznākumu nosaka ne tikai izejvielas, bet arī ķīmiskā laboratorija, stikla pūtēju un apstrādātāju prasme, ražošanas tehnoloģijas līmenis, kāds tobrīd ir uzņēmumā, tāpat vēlā ņemamās ekonomiskās intereses un tirdzniecības pieprasījums. Kādreiz mākslinieka funkcijas veicis arhitekts, kurš projektējis gan pili, gan apgaismes ķermeņus. Nav zināms, kā isti ir tapuši stikla trauki senajā Romā, kas bija dārgāki par zeltu un sudraba traukiem. Tomēr stikla kultūrai Eiropā ir savas tradīcijas, kuras apgūst, sargā un kopj mūsdienu mākslinieki. Atbildība, liela. Jo lielāka tālab, ka mūsu novads nav šo tradīciju dzimtene (var runāt par Latgales keramiku, bet ne par Latgales stiklu) un ka šīs profesijas pārstāvju nemaz nav tik daudz.

Kad Līvānu stikla fabrikas māksliniece Aida Rotčenkova pirms desmit gadiem absolvēja Latvijas Valsts Mākslas akadēmiju, savā specialitātē viņa bija vienīgā. Lietišķās mākslas vidusskolas stikla nodalījuma Aida Rotčenkova beidza kopā ar savu tagadējo kolēģi Ināru Lāci. Pirms dažiem gadiem viņam plevienojās akadēmiju beigušais Herberts Erbs, kurš tagad ir fabrikas galvenais mākslinieks. Izveidojās kolektīvs ar saviem attīstības likumiem un individuālās izaugsmes iespējām.

Trīs mākslinieki — un katram savs atšķirīgs rokkraksts. Aida Rotčenkova pārstāv dizaina novirzienu. Diplomdarbs, kuru viņa izstrādāja tepat Līvānos, bija iecerēts kā galds komplekts.

— Gāja diezgan grūti, — atceras toreizējā fabrikas galvenā māksliniece Ludmila Safronova — Aida braukāja uz Rīgu un atpakaļ, gatavoja diplomdarbu un gaidīja savu pirmo darbu. Iecerētais komplekts turklāt nebija tradicionāls — glāzēm vajadzēja tapāt no divām daļām, kas gatavotas dažādās veidnēs, bet ražošanas tehnoloģija tolaik vēl neatbilda sarežģītākām prasībām. Jauno māksliniecī

gribējām atbaistīt visiem spēkiem. Centās veidot darinātāji, masas kausētāji un pūtēji. Un beidzot — veiksmē. Izstrādājumu pieņēma ieviešanai ražošanā, un tas vēl līdz šim redzams izstādēs.

Par darba vietu Aida Rotčenkova izvēlējās Līvānos. Pirmkārt, tie bija iepazīti prakses laikā, otrkārt, tepat netālu, Jēkabpils rajonā, dzīvoja vecāki un, treškārt, Latvijā ir tikai divi uzņēmumi, kas ražo stikla traukus.

Vai tad uzreiz varēja mesties leklā radošajā procesā? Nē, bija jāapgūst un jāpiedzīvo vide, ražošanas tehnoloģija. Teoriju akadēmijā iemāca, bet praktiskajai pusei nepilna pusgada vien ir par maz. Laimīgā kārtā sagadījās tā, ka tajos gados strauji auga un mainījās pati fabrika. Māksliniekiem nekas cits neatlika kā augt kopā ar to. Tikko bija izlaisti pirmie lustretie trauki, sākās krāsainā stikla apgūšana, par ko līvānieši saņēma republikas Valsts prēmiju. Kad tika uzstādīta iekārta, kas attīra un bagātina smilšu maisījumu, dzima iecere par kristāla ražošanu. Tie bija spēcīgi impulsi radošiem meklējumiem, jo ideja izriet ne tikai no tēla, bet arī no papēmena.

— Aida! padodas svētdienīgie trauki, — saka Ludmila Safronova. — Viņai ir smalka gaume, kas attiecināma uz galds kultūru, un kaut kāda īpaša stikla izjūta. Viņa zina, ko no šī materiāla var izvilināt. Caurspīdīgas skulpturālās formas, sabiezējumu Burbullīšu un krāsu rotāļa — tas ir tas, kas piemīt tikai stiklam un ko māksliniece pilnām izmanto. Gandrīz visi viņas veidotie trauki ir ikdienā lietojami, tos var skatīt kā mākslas darbus.

— Stikla izjūtu man mācīja lietīškās mākslas vidusskolas pasniedzēja Ruta Purmale un Valija Dzene, — stāstīja Aida Rotčenkova. — Bet šīs skolas stikla nodalījums es iestājos tāpēc, ka tajā gadā tā bija vienīgā nodalījuma, kurā uzņēma ar vidējo izglītību. Protams, zīmēt man patika jau vidusskolā. Un vēl agrāk. Kad mēs, vairākas radu meitenes, pulcējāmies kopā un tēlojām modes dāmas, es darināju tērpu modeļus.

Toties cīņi zīmē un veido arī Rotčenkovu puikas. Pati Aida pēdējā laikā aizrāvusies ar pišanu — arī kursus apmeklējusi. Te gan no sākuma līdz galam viss

jāveic pašas rokām! Tikai atkal — vajadzīgs laiks klūdzu vākšana!

Viņa pati to neuzsver, taču ir redzams, ka pēdējā laikā veidotajos traukos vairāk atspoguļojas dabā nolūkotie ritmi un krāsas. Lūk, viena no Līvānu mākslinieku darbu izstādēm Daugavpils muzejā. Aidas Rotčenkovas trauki «Sēnīte». Par formu stāsta pats nosaukums. Vāzel «Vairāciņas» neparastu vītenu stīgojums apkārt. «C'prese!» pamatā smaragda zariņš. Vēl viena ar augu motīviem dekorēta vāze. Krāsas atturīgas, visbiežāk bezkrāsainais stikls līkts kopā ar zālo. Kā rasa, kas uzkrītusi zālei.

Mākslinieces darba istabā redzama lielāka daudādība. Blakus garkārtainiem dūmakājiem pokāļiem — krūzes, šķīvji, ar zeltu apgleznoti tējas servīzes trauki, kurus eksportē uz Kuvaitu. Jā, pašūtīti gribējuši apzeltītus. Šis dekorējums gan viegli var nomākt pašu stiklu. Tomēr tas nav noticis. Krūzītes ir smalkas un dzidras. Ne vēl ti tām atradušies noņēmēji arī pašu mājās.

Cik nepieņemami un bezgaumīgi pēc visa skatītā liekas trauki, kas dekorēti ar spilgtajām «novēlkamajām bildītēm»! Taču — tos pieprasa. Un tie ir ekonomiski izdevīgi. Te izpaužas mūžēnā pretruna starp «netehnoloģisko» māksliniecisko ražošanu un lietražēšanu, starp estētiku un ekonomiku, starp piedāvājumu un pieprasījumu. Māksliniekam jāslavē Gili's izstrādājums parasti ir darbietilpīgs, un pašizmaksa tad sakāp virs vēlamā līmeņa. Jārēķinās arī ar cenu, Aida Rotčenkova ir izveidojusi piecas dzērienu krūzes, bet veikalos tās joprojām neredz. Kāpēc?

Uz darbnīcas galdā — žurnāli ar dažādu valstu stikla izstrādājumu paraugiem. Cik redzams, modē nākušas vienkāršās geometriskās figūras — taisnstūris, kvadrāts, trijstūris. Retrostils nedaudz atkāpies — neiekļaujas mūsdienīgajā interjerā. Tomēr svētku galdā servējumam tas droši vien paliks.

Māksliniece daudz nesūrojās. Savā darbā viņa iveras un arī turpmāk iveršies pie dabas (geometriskās formas diezgan ātri izmantojamas), pie sevis, pie tuviem cilvēkiem, mācīties. Un kā allaž — saglabās savu radošo nosliepuma robežu. A. Gavare